

נקנית בביאה נקנית בכסף, אשה שנקנית בביאה... וכן במסכת דרך ארץ (רבה רפ"א) אשת איש שאני אסור בה אינו דין שיהא אסור בבתה... יעו"ש, דהקל-וחומר אין לו מקום בעומק הגיגין בסברא שיחוייב ההפכיות לפי משפט הנושאים למבין עומק טעמם, [דוגמא לזה בברכות כ"ג ע"ב הא מילתא תיתי בתורת טעמא ולא תיתי בתורת קל וחומר כו'], רק הי"ג מדות נמסרו מסיני שבהן ידונו ויקישו וילמדו, והבורא יתברך הבלתי-בעל-תכלית ידע כי להסיר אופני הטעות אשר יפלו בשכל האדם כאשר לא ידע עומק דעת עליון, גלה יתור או רמו, למען לא נבוא לכלל טעיות, וכל מה שאין עליו הוראה בתורה נלמוד בהנך י"ג מדות. לא כן דברי סופרים, אשר שכל האנושי ברוח הקדש השורה עליו, אם כי השיגו האמת, אולם להקיף כל מה שנוכל ללמוד באופנים ענינים זרים ולהסיר הטעיות בתיבה מיותרת או במלה זרה, קשה זה לשכל האנושי התכליתי, ועוד כי באו בעל פה, מה שאין באפשרי לדייק התיבות — לכן אמרו אין דנין קל וחומר מדברי סופרים (ובזה יהיה גם קצת טעם למה אין דנין קל וחומר מהלכה, ודו"ק)...'. (מתוך משך חכמה — שפטים יז,יא)

ונראה לפי זה שקל-וחומר המחויב מסברא אפשר ללמוד אף בדברי סופרים. וכן מבואר להלן: בדברי רבינא, ע"ש.

פרפראות

ויצאה חנם — בגימטריא: סימנים. (ברכת פרץ)
 אין כסף — בגימטריא: בסימנין. (בעל הטורים — משפטים. בהפרש אחד).

'מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא' — ראה 'בני יששכר' — אדר, י. מצוטט ב'יוסף דעת' סוטה כט.

דף ה

הערות ובאורים בפשט

ז'מנין שאף בשטר... מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומעשר שני תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני' — רש"י מפרש 'שטר שאין פודין בו' — אם כתב שטר חוב לגזבר, אין הקדשו פדוי. ודייקו מכך שלענין קידושין או לקנין קרקע, מועיל שטר כזה [מדין 'קנין כסף'], שאם לא כן, היה לו לומר, מה לכסף שכן קונין בו, תאמר בשטר חוב. (וכן דעת שלטי הגבורים, מובא בבית שמואל כח סקל"ז. וכן דעת הריטב"א בכתובות צב — כפי שהוכיח בבית הלוי ח"א כג).

ואמנם הרשב"א חולק וסובר שאין האשה מתקדשת בשטר חוב כזה, לפי שאין זה כסף בעין ואין כאן נתינה. והשטר המדובר בגמרא הוא שטר הדומה לשטר קדושין, שכתב לגזבר בשטר שהוא פודה את הקדשו. (וכן כתב הרמ"א אה"ע כטו. אך נראה שאף לשיטה זו, אילו אמר לה בפירוש שמקדשה באותו השטר [שהוא בעל ערך], ולא בגוף המנה, תהא מקודשת. כן צדד במנחת שלמה ח"א עד).

מחלוקת זו, האם אפשר לקדש אשה בשטר חוב דידיה [להוציא שטר חוב של אחרים] תלויה בשיטות הראשונים להלן (ח), בבאור סוגית 'מנה אין כאן משכון אין כאן'. ע' קצות החושן קצו. וע"ע בענין זה: מחנה אפרים — קנין מעות ה; מנחת חינוך שצב; בית הלוי ח"א כג; דבר אברהם ח"א לט; חדושי הגרשש"ק ד ה; המקנה, ושאר אחרונים כאן. וע"ע להלן טז ברשב"א ובמש"כ שם. פירוש שלישי פרש מהרש"ל (ב'חכמת שלמה' כאן); מדובר על שטר חוב של אחרים, שאי אפשר לפדות בו הקדש משום שאין גופו ממון. (ורש"י נמנע מלפרש כן, כי אין זה דומה לשטר שאנו באים ללמוד, שהוא שטר שלו. קצוה"ח שם). וע' יד דוד ומרומי שדה.

'לא ליכתוב רחמנא בשטר ותיתי מהנך — מה להנך שכן הנאתן מרובה' — ואם תאמר, נכניס כל זה בקל וחומר; ומה כסף וביאה שאעפ"י שהנאתם מרובה אינם מועילים להוציא ומועילים להכניס, שטר שאין הנאתו מרובה ואעפ"י מועיל להוציא, כל שכן שיכניס. ויש לומר שסברת 'הנאתן מרובה' ענינה משום חיזוק הרצון וההסכמה מצד האשה, וסברה זו אינה שייכת בגירושין, שהרי יכול לגרש בלתי רצונה, ועל כן אין שייך להכניסה ל'קל וחומר'. עוד יש לומר [גם אם נפרש שהיא סברא בעלמא, שכל דבר שהנאתו מרובה עדיף יותר לקנות], כיון שאין סברא שביאה תועיל לענין יציאה (כמו שכתבו התוס' בד"ה מה), כי להתרחק ממנו הוא מגרשה, הלכך אין שייך כל כך לעשות 'קל וחומר' ממה שהביאה אינה מועילה להוציא. ובלאו הכי יש לצדד, שאין אומרים סברת 'כל זה אכניס בקל וחומר' כאשר למדים ב'מה הצד' משני דברים, מפני שעל 'מה הצד' פורכים פירכא כל דהי, ועל כן אין מכניסים את הפירכא בלימוד ה'קל וחומר'. (עפ"י אילת השחר)

'שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקנו לאחיה ולאחותיה' — אפשר שבדוקא נקטו אחיה ואחותה, ולא חששו שמא תשקה לאביה ולאמה שהם בני דעת. (כן משמע להלן יא. וברש"י, שבהלך אביה עמה לבית בעלה עם שלוחי הבעל, אין חשש שמא תשקה, מאחר ואחיה ואחותה אינם עמה, ואעפ"י שאביה אין חשש שמא תשקה, וכמו שפירש התור"ד שם).

(ע"ב) 'הכא במאי עסקינן דאמר לי' — יש מי שכתב על פי לשון הרמב"ם שבקידושי כסף, אמירת 'בוה' היא לעיכובא, כי בלאו הכי אפשר לראות כאילו מקדשה באמירה, והכסף אינו אלא מתנה, וכדרך שאמרו כן (בגטין פה) לענין גט. [וכן בקידושי ביאה. אבל בקידושי שטר אין צריך לומר 'בוה', כי אי אפשר לומר שהשטר ראייה בעלמא, שאם כן היא היתה צריכה ליתן שטר בידו ולא הוא לה. ועוד, לפי שהשטר נלמד מגט ושם אין צריך אמירה מדאורייתא (כדברי הרמב"ם), על כן גם בקדושין אין צריך]. ולפי זה צריך להעמיד כאן באומר 'הרי את מקודשת לי בכסף זה'. והגמרא נקטה דבר אחד לדוגמא, אך עיקר התירוץ הוא ששמואל לא נחית לנוסח הקדושין במלואו אלא עיקר דברו לחלק בין לשון לקיחה שלה ללשון שמקיח עצמו לה. (וזכר יצחק ח"א טז וח"ב ז, ע"ש. [וע' תוס' ורמב"ן שיש חילוק בין 'לי' ל'ידן' בגט, לשיטת שמואל. וע' בשו"ת הרא"ש לה]. בבאר-היטב (אה"ע כו סק"ג) נקט שאמירת 'בוה' אינה מעכבת מלבד אם אמר 'תהא לי מקודשת' שאז צריך לומר 'בוה'. וכן נקטו המקנה והחת"ס (מובא בפתחי תשובה שם סק"ג). ומשמע במקנה שמצד הסברא יש להצריך 'בוה' יותר מבכסף, ולהפך מסברת הזכר-יצחק. ורש"י (ב. ד"ה בכסף) נקט בקידושי ביאה 'בביאה זו' ולא נקט כן בכסף ובשטר. ואף הזכר-יצחק לא סמך על דעה זו ש'בוה' מעכב אלא כסניף להתר אחר. וע' מנחת שלמה תנינא קכו).

סיכומי שיטות; ציונים וראשי פרקים לעיון

'אמר רב הונא חופה קונה מקל וחומר... וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן... רב הונא נמי הכי קאמר, ומה כסף... — מפשטות לשון רב הונא נראה שהלימוד הוא ממידת 'קל וחומר', אלא שזקוק ל'יוכיח' מביאה ושטר, כמבואר בגמרא, ואי אפשר ללמוד מכסף לבדו. ואמנם נראה שגם ללא ה'קל-וחומר' יש לנו ללמוד בבנין אב מהצד השווה.

ולכן, אף על פי שלהלכה אנו נוקטים שאומרים 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון' גם במקרה שייפרך קל וחומר, דלא כשיטת רבי טרפון (בב"ק כה), ניתן לפסוק כרב הונא (כפי שכתבו כמה מן הראשונים), כי אמנם ה'קל-וחומר' בטל משום 'דיו', כמו שכתבו התוס', אך עדיין יש לנו ללמוד חופה ב'בנין אב' מכסף שטר וביאה (עפ"י שער המלך ריש קונטרס 'חופת חתנים').

ואולם הפני-יהושע כתב שלאמיתו של דבר הלימוד הוא בבנין-אב ולא בקל-וחומר, [ואעפ"י כ הוצרך רב הונא לכך שחופה גומרת, כי בלאו הכי אי אפשר ללמוד מקידושי כסף שטר וביאה, כשם שאין לומדים קנין חליפין ושאר קנינים. לכך נקט רב הונא לשון קל וחומר, ע"ש]. וכבר כתבו בעלי הכללים שלפעמים נקטו לשון קל וחומר אף על פי שעיקר הלימוד הוא ממידה אחרת (כמו שהביא בשעה"מ שם).

לכאורה היה נראה מצד הסברא כדברי הפנ"י, שכיון שאי אפשר ללמוד מכסף לבד, וצריכים ללמוד גם מביאה, והלא ביאה גומרת כחופה (אף אם ביאה אירוסין עושה ולא נישואין, ביאה שניה עושה נישואין, כמוש"כ הרמב"ם והר"ן להלן י), וא"כ שוב אין כאן קל וחומר אלא שוים הם. ועוד, מהא דפרכינן 'מה להצד השווה שבהן שכן הנאתן מרובה' מוכח שאין כאן קל וחומר, דאם כן, לאו פרכא היא, דכל זה אכניס בקל וחומר, וכדקשו כע"ז בתוס' לעיל ד: ד"ה מה, טז: ד"ה מה.

(ע"ב) 'נתן הוא ואמרה היא' — הראשונים הקשו מהדין המבואר להלן (ו). שאם עסוקין היו בענין הקדושין, ונתן לה קדושה ללא אמירה מפורשת — מקודשת. ואף כאן, כשנותן לה קידושה על דעת מה שהיא אומרת, שרוצה להתקדש בכך, למה ייגרע זה מעסוקין באותו ענין, וייחשב הדבר כאילו הוא עצמו פרש שמקדשה? יש שכתבו, דוקא כשדיבר הוא מקודם על עסקי גיטה וקידושה, מועילה נתינתו כאילו פרש 'הרי את מקודשת לי', אך כאן כיון שהוא שתק ורק היא דיברה, אפשר שאין אני קורא בזה כי יקח. (ע' ר"ן להלן ו. ד"ה תן).

ועוד פרש הר"ן (ע"ש) שהספק כאן כיצד לפרש את שתיקתו, שמא אין שתיקת הבעל מורה על הסכמה לדבריה, ואפשר שנתן לה בתורת מתנה ולא בתורת קדושין, ודוקא אשה שקבלה קדושין בשתיקה, מקודשת, לפי שהיא נאסרת על כל העולם, ואם לא היתה חפצה להתקדש ודאי היתה מוחה, משא"כ בשתיקת האיש. וזה עצמו הספק שבגמרא, האם שתיקתו מראה על קידושין אם לאו. [יש מי שכתב נפקא-מינה בין שני הסברי הספק, במקרה שלאחר אמירתה ענה הבעל 'הן', שהרמ"ה כתב (מובא בשלטי הגבורים ועוד) שמקודשת. ויש לומר שזה נכון רק להסבר הר"ן, שהספק הוא מה כוונתו, וכאן שכוונתו ברורה — ודאי מקודשת, אבל לפי ההסבר האחר, עדיין יש כאן חסרון דבי יקח (משנה למלך אישות ג, ב). והגרעק"א חלק על דבריו והוכיח שגם להסבר השני, במקרה שאמר 'הן' — מקודשת. (וע' בהגר"א אה"ע כז סקל"ג).]

יש מי שכתב שמיטת רש"י נראה שאפילו בעסוקין באותו ענין, כל שהאשה אמרה 'הריני מקודשת', מתייחסת פעולת הכניסה למעשיה, ואינה מקודשת (חזון איש, קמח. וכן נראה מדברי התוס' ר"ד להלן ו. אך מפשטות הלשון נראה לכאורה שלשיטתו אין זה אלא מדרבנן).

ואמנם הרשב"א חולק על רש"י (וכן הוא בתורא"ש), שאין כל חסרון במה שהיא 'תלקח לאיש', כי אין זה אלא ריצוי לקידושין שלו. אלא כשאמרה היא הרי זה כאילו היא מקיחה את עצמה אליו, כי רק ע"י אמירתה נגמרין הקדושין. ולפי זה, אם עסוקין באותו ענין ונתן הוא ואמרה היא — תהא מקודשת, שהרי אף ללא דבריה יש כאן קידושין. [וכן מבואר בתשובת הרשב"א (ח"א תריג). אך יש לומר שאף לשיטתו אם תאמר בפרוש שהיא מקחת עצמה אליו, או אם הבעל בנתינתו אמר לה כן, שהיא תלקיח עצמה אליו, אעפ"י שעסוקין באותו ענין אינה מקודשת. וצריך עיון]. (חזון איש שם. וע' שערי ישר ז ספ"ב).

והוסיף הרשב"א סברא חדשה בדבר; כיון שהבעל לא דיבר עמה בפירוש על קידושין, חסרה כאן העדאת העדים באופן ברור, ואף על פי שכוונתו ידועה לנו, אין כאן עדות ראיה או שמיעה אלא עדים הדנים על פי כוונת הלב. (וכן כתב הרשב"א בתשובה (הובא ברמ"א אה"ע מב, ד) שבקדושין אין מועילה עדות ידיעה ללא ראיה. ויש חולקים. ע"ש בבית שמואל סק"ב. וע' אורך בספר דברי יחזקאל מ; זכר יצחק יח, ב-ה; חדושי ר"ש היימן — נדרים א).

רבות עמדו האחרונים ז"ל על גוף סברת הרשב"א, וגם כיצד תואמים דבריו לדברי הגמרא שהחסרון הוא משום 'כי יקח', ואף הרשב"א עצמו אמר כן, כאמור. (ע' חידושי רעק"א; חידושי הגרנ"ט ('השלם') צה, בשני פנים; שערי ישר — שער ז ס"פ יב; אבני נזר — אה"ע שצו (ושם תא, ב; תב); חדושי ר' שלמה היימן — נדרים א; שערי דעת ח"א — קדושת התורה. ובמנחת שלמה (תנינא קבו) כתב שנפל שיבוש בדברי הרשב"א ועיקר הכוונה לשיטת 'אחרים' המובאים בר"ן, כדלהלן. וע"ע במש"כ הר"א ליכטנשטיין — המהדיר לחידושי הרשב"א בהוצ' מוסה"ק). יש שכתבו לתרץ, שמדובר כאן כשאמרה לאחר שנתן לה את הקידושין, ולכן אין זה כעסוקין באותו ענין. (הר"ן שם בשם 'אחרים', והוא דחה פרוש זה).

'ספיקא היא וחיישינן מדרבנן' — אף בזה כמה שיטות בראשונים ז"ל; יש אומרים שהספק אינו אלא משום חשש דרבנן, ומדין תורה ודאי אינה מקודשת [משום כי יקח, שעיקרו בא למעט נתן הוא ואמרה היא. עתוס' לעיל ד: בית מאיר]. (ע' ר"ף ריטב"א ור"ן. ובקרבן נתנאל פרש ש'חיישינן מדרבנן' היא הכרעת בני הישיבה, שהסתפקו אם לפסוק כל"ק שאינה מקודשת או כל"ב דהוי ספק, ולכן חששו מדרבנן).

ויש שכתב להפך, מדין תורה ודאי מקודשת, אלא חכמים חששו בדבר (ע' שיטה לא נודע למי, ועוד). ויש אומרים שהוא ספק של תורה, אלא שאין להחמיר בו רק מדרבנן. וכמה הסברים ניתנו בדבר; אם משום שכל ספק תורה אינו לחומרא אלא מדרבנן, כשיטת הרמב"ם (ויש שכתבו שכאן מקור לשיטתו זו. ולפי"ז מוכח שלשיטתו הדין כן אף באיסורי כרת). ע' שו"ת בית יוסף שיטת קידושין; שו"ת מהרי"ט ח"א קלח; פנ"י ויד דוד. ויש שכתבו משום שמדאו' מעמידים את האשה על חזקתה, חזקת פנויה (או חזקת רשות, שהיתה עד עתה ברשות עצמה, וכענין חזקה בדיני ממונות. ע' קובץ שיעורים. וצ"ע בשערי ישר ז, טו ד"ה אמנם גם). ע' ר"ן. וכבר דנו ראשונים ואחרונים האם גם בספיקא דדינא מעמידים דבר על חזקה דמעיקרא. ופשטות דעת הר"ן כאן שאף בספקא דדינא הולכים אחר חזקה (וכמו שכתב הפרי-מגדים בפתיחה הכוללת להלכות טרפות. וכן בשערי ישר ב, ט, ה, יד). ע"ע: תוס' ב"ב (לב:); משנה למלך (טומאת צרעת רפ"ב; שכירות ז); תבואת שור (כט); שו"ת רעק"א (ח"א לז); אור שמח (טוען ונטען טו); שערי ישר (ב, ט); חידושי הגרנ"ט (קעז). [ואולם לפי ההסבר דלעיל בספק הגמרא, אפשר שהוא ספק במציאות, כיצד לפרש שתיקתו של בעל, ואינו ספק בגוף ההלכה, האם אמירה

שלה גורעת מ'כי יקח'. ע' בזה באבני מילואים כו סק"ח בתירוץ קושית הר"ן מדברי הר"ף להלן ח: (וע"ע שבט הלוי ח"ט רסב). ויש לדון שאף ספק במציאות, כל שהוא ספק תמידי ואינו ספק מקרי שנפל במאורע מסוים, אין הולכים בו אחר החזקה, כיון שהספק קיים גם לאחר הכרעת החזקה (ע' שערי ישר ב, ט).
וכן יש לדון מצד אחר; שמא הורעה כאן החזקה משום שנעשה כאן מעשה קדושין. (ע' בזה בפני יהושע וביד דוד כאן).

ע"ע בבאור הסוגיא ובשיטות הראשונים: מהרי"ט; פרי חדש — יו"ד ק; אבני מילואים כו; חדושי הגרנ"ט צו; שיעורי הגר"נ פרצוביץ (נדפס בספר בנין שלמה) — ז; חשק שלמה ומצפה איתן ושאר מפרשים; אבני נור אה"ע שצז; שבט הלוי ח"ט רסב.

בענין 'ידים' בקדושין — ע' במצוטט ב'וסף דעת' נדרים ו, מתוך 'שערי דעת' ח"א עמ' 40.

דף 1

הערות ובאורים בפשט

'האומר חרופה ביהודה מקודשת, שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה' — אבל בשאר מקומות, האומר 'חרופה' אינה מקודשת. ואפילו אם האיש והאשה אומרים שלפי הבנתם זו היא לשון קדושין והתכוונו לכך, משמע שאינה מקודשת. וטעם הדבר, כיון שהעדים לא שמעו בברור לשון קידושין, והוי כמקדש ללא עדים. (תור"י הוקן; חידושי תלמיד הרשב"א. ויתכן שאין הדין מוסכם — ע' בתשובת הר"מ המובאת במרדכי תקא, ובב"י ורמ"א כו, ג. וצ"ע).

[הבאור-הלכה (ס) הוכיח מכאן שכל לשון, מלבד לשון הקודש, שאינה מדוברת במקום זה, ורק כמה יחידים יודעים אותה — אינה נחשבת לשון לענין קריאת שמע ועוד, כמו כאן שאינה מקודשת ב'חרופה' אלא ביהודה. ולכאורה יש לדחות הראיה, כי כאן הטעם שונה, שחסרה כאן עדות קידושין, כאמור.

ואדרבה לכאורה נוכיח מדברי ר"י הוקן הנ"ל שבשאר מקומות שאין צריך עדות, מועיל הדבר. אבל הא ליתא, כי בקדושין אין צורך ב'לשון' ובשפה מקובלת בדוקא, אלא די בכך שהענין ישתמע מתוך דיבורם. והרבה אחרונים סוברים שאין כלל דין 'דיבור' בקדושין (שלא כהתו"ג. וע' ברכת שמואל ועוד), שלא כבקריאת שמע. (וע' מגדים חדשים ברכות יג. ספר הזכרון לגר"י פרנקל, עמ' קנא).

'במאי עסקינן, אילימא בשאין מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, מנא ידעה מאי קאמר לה?' — הר"ן כתב שבכל אותן לשונות המועילות בעסקין באותו ענין, אם האשה אומרת שהבינתן, אף על פי שלא היו עסקין באותו ענין — מקודשת. [אך בכל אופן אין סוקלין על ידה — ע' להלן סו:]. ולפי זה שאלת הגמרא היא שמא לא ידעה ויש לנו להעמידנה בחזקת פנויה. או השאלה באופן שלא ידעה. ואכן יכול היה לתרץ שקבלה לשם קדושין. (עפ"י חו"א אה"ע לה, ד).

ודנו האחרונים האם צריך שהעדים ידעו בעת הקידושין שהיא מבינה, ואם לאו הרי אין כאן עדות ברורה על חלות הקידושין, או שמא אין צריך עדי קיום על הסכמתה והבנתה, מפני שאין האשה לוקחת חלק פעיל במעשה הקידושין. (ע' אבני מילואים כו סק"ב; טיב קדושין שם סק"י; חו"א שם; חוט המשולש

מעשה ידיה מעת היותה בת י"ו, אבל מט"ו עד י"ז היתה קטנה ומכירתה מכירה. (עפ"י רב"ד, מובא בראשונים — כהסבר המשנה-למלך).
ויש להסתפק האם ביד האב למכרה לאמה לאחר י"ב שנה, כאשר הביאה סימני אילונית [אבל עדיין אינה אילונית בודאות עד עשרים, כאמור], או שמא יכולה לטעון אילונית אני ובוגרת. (משנה למלך עבדים ד, א. וכן נראית דעת המנחת-חינוך (מג, ג, תקנו, ד) נוטה, שאין יכול למכרה).
ב. מכרה בת עשר ולא הביאה סימנים, הרי היא יוצאת בשש, בהיותה בת ט"ז. ואם הוברר אחר כך שהיא אילונית, לדברי רב הוברר שהיתה בוגרת מי"ב ומחצה, וצריך להחזיר לה מעשה ידיה שמאותה שעה. (ריטב"א. והמשל"מ תמה מדוע אינה נעשית בוגרת מי"ב. וכן תמה החזו"א. וכן נראה לפום ריהטא מדברי הנוב"י בתשובתו לבעל יד דוד (מובאת שם), שנעשית בוגרת למפרע מי"ב. ואולם בתשובה אחרת בנוב"י (תנינא אה"ע מג) כתב להצדיק דברי הריטב"א שלעולם לא משכחת בוגרת פחות מי"ב ומחצה).

דין תושב ושכיר של כהן באכילת תרומה, נתבאר ביבמות ע.

1. מהו המקור בתורה לקידושי ביאה?

כי יקח איש אשה ובעלה — מלמד שנקנית בביאה. כן שנה רבי בברייתא. ורבי יוחנן דרש (ט): מכי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל... — מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה. (אבל מובעלה סובר שאין ללמוד, כי הייתי אומר שאינה מקודשת עד שיקדש בכסף ויבעול) [אין ללמוד קידושי ביאה מיבמה — שכן זקוקה ועומדת, תאמר בזו שאין זקוקה ועומדת. ואין ללמוד מכסף ושטר — שכן קניינם מרובה. (ה).].

א. נחלקו הדעות בדין אמירה בקידושי ביאה; יש סוברים שהבא על הפנויה בפני עדים חוששים שמא היתה כוונה לשם קידושין כי חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר ובעל לשם קדושין. ויש חולקים [מלבד באשתו שגירשה או שקדש על תנאי ובעל או קדש קדושין פסולים ובעל, בכל אלו שייכת חזקה זו]. והכרעת הפוסקים שאינה מקודשת. (ערי"ף יבמות פ"ב ורא"ש שם אות ג; רמב"ן ורשב"א גטין פא: רמב"ם גירושין י, יט; רמ"א אה"ע לג, א. וערש"י ב. ד"ה בכסף, ובמפרשים שם. וע"ע זכר יצחק יד וסוסי"ט).
ב. יש מי שכתב שלדעת התוספתא והירושלמי — דלא כתלמוד דידן — קידושי ביאה שונים מכסף ושטר, שעצם המעשה הוא הקנין, ואין צורך בעדי קיום ולא באמירה, ואין מועיל בה תנאי, אלא כל ביאה לשם אישות קונה. (ע' זכר יצחק יד. אבל אין הלכה כן כמבואר בפוסקים).

דף ה

1. א. מהו המקור לקידושי שטר?

ב. האם חופה קונה?

א. ויצאה והיתה — מקיש הויה ליציאה, מה יציאה בשטר אף הויה נמי בשטר.
[ואין ללמוד בקל וחומר מכסף שאינו מוציא ומכניס, שטר שמוציא בדין שיכניס — שיש לפרוץ מה

לכסף שכן פודים בו הקדש ומעשר שני. ואין ללמוד מכסף וביאה בצד השהו — כי יש לפרוך מה לאלו שכן הנאתם מרובה, תאמר בשטר].

ב. אמר רב הונא: חופה קונה מקל וחומר. והסיק אביי לפרש דבריו, ומה כסף שאינו גומר אחר כסף — קונה, חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה. ואף על פי שיש לפרוך מה לכסף שכן פודים בו הקדשות ומעשר, אך יש להוכיח משטר וביאה, וחזר הדין. ורבא השיב על דבריו, ששלש דרכים שנינו ולא ארבעה. ועוד, אין ללמוד חופה שלא על ידי קדושין מחופה שע"י קדושין.

א. כתבו התוס' שה'קל וחומר' שעשה רב הונא אינו נכון אלא לרבי טרפון, אבל חכמים סוברים (וכך קיימא לן), שאומרים 'דיו לבא מן הדין להיות כנידון' אפילו כאשר ייפרך הק"ו, הלכך אין ללמוד שחופה תעשה תחילת קנין ממה שגומרת. וכן דעת רבי יהודאי גאון ב'הלכות פסוקות' שאין חופה קונה (מובא ברמב"ן. וכן הובא ברשב"א בשם בה"ג, ונטה לדבריו. וכן פסק רבנו תם בספר הישר כא כב ומובא גם בתוס' יבמות נו: וכן דעת רוב הפוסקים). ויש אומרים שאפילו לחכמים אפשר שחופה קונה ב'מה הצד' מכסף שטר וביאה. וכן יש מהראשונים שחששו להלכה שמא חופה קונה (רבנו חננאל. ונראה שכן הסכים הר"ף, שלכך סתם ולא הזכיר הלכה זו, וכדרכו בכל מקום לסתום הספקות. (רמב"ן). וכתב הרשב"א בחידושו ובתשובה (ח"א אריט) לחוש לדעה זו. ויש מדייקים כן גם מרש"י (ע' שער המלך אישות י, ב'חופת חתנים'). וכן הובאה דעה זו בטור אה"ע כו. ואולם אם היתה נדה באותה שעה יש מקום לומר שאין חוששים לקדושין. ע' פתחי תשובה כו סק"ג).

ב. נחלקו הדעות האם לרב הונא החופה קונה וגומרת כאחת, שעושה אירוסין ונישואין (מהרש"א, וכן נטה הפני-יהושע), או שמא אין החופה עושה אלא אירוסין (עתור"י הזקן) וצריכה כניסה נוספת לחופה לשם נישואין (ים של שלמה). ובתוס' הרא"ש מבואר שאין סברא שתועיל חופה אחר חופה, דמאי אולמה חופה שניה מראשונה, אלא או שתעשה נישואין מיד, או שאינה נשואה אלא בביאה לאחר החופה. (וע' חופת חתנים' לבעל השער-המלך, מובא בפתחי תשובה כו סק"ג; מרומי שדה אילת השחר וברכת אברהם כאן).

ג. אין חילוק בדין 'חופה קונה' בין בתולה לאלמנה. (עפ"י חזון איש סג, יח — דלא כספק השעה"מ. ע' פ"ת כו ס"ג ג-ד).

ח. א. כיצד מקדשים בכסף?

ב. נתן הוא ואמרה היא — מה הדין? ומה הדין כאשר נתנה היא?

ג. נתן לה כסף ואמר לה 'הרי את מקודשת' ולא אמר 'לי' — מה הדין?

ד. אמר לה 'הריני אישך' וכדו' — מה הדין? וכן בגירושין — 'איני אישך' וכדו'?

א. כיצד בכסף? נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה: הרי את מקודשת לי, הרי את מאורסת לי, הרי את לי לאינתו — הרי זו מקודשת. (והוא הדין 'התקדשי לי...'. וכדלהלן יט: ועוד).

א. לדברי בעל העיטור, אין אשה מתקדשת בקרקע או בכל דבר המחובר לקרקע בתורת קידושי כסף, שהוקשו קידושין לגירושין. ודעת הרשב"א בחידושו (ב. ובתשובה (ח"א אלף רכו) שבתורת קידושי שטר בלבד אינה מקודשת, אבל קידושי כסף שייכים אף בקרקע. (וכ"כ בתשובה אלף רלג, וכן נקטו בפשטות התוס' (ד"ה שכן פודין), שכשר לקדש בקרקע בתורת כסף. וכן פסק בית שמואל כו סק"א. וכן נקט למעשה הרדב"ז בתשובה (ח"ז מב. ומובא בשו"ת רב פעלים ח"א

אה"ע 1, שאם קבלה קדושין מאחר אין חוששים לכך. וע"ע באורך בחדושי מהרי"ט ובקובץ שעורים לעיל ב. עוד בענין קידושי כסף האם הוקשו לגט — ע' פתחי תשובה כו בשם מהרי"ל; שו"ת חת"ס פב קא; הגהות הרד"ל על הרא"ש, ריש מסכתין; רב פעלים ח"א אה"ע 1; מנחת שלמה ח"א עד ד"ה ברם הא). ובתשובה אחרת (תר) כתב הרשב"א ששטר קדושין כשר במחובר. (וע' אה"ע לב. ע"ע: הגהות הב"ח על הר"ן ריש מסכתין; אבי עזרי אישות ג, א).

הגרנ"ט (סי' צא במהדורת אוריתא) פירש שלא אמר בעל העיטור אלא באופן שכסף הקדושין מגיע לאשה בתורת נתינה בעלמא [וכגון זרק קדושין ברה"ר קרוב לאשה ולא הגיעו לרשותה], בזה הוקשו הקדושין לגט [ואם זרק לה עציץ נקוב שנידון כמחובר — אינה מקודשת], אבל כל שזוכה בכסף הקדושין בתורת קנין, מקודשת בין בקרקע בין במטלטלין. (והידושו שמועילה נתינה ללא זכיה צ"ע, הלא נראה שבקנין כסף בעלמא צריך זכיה, כדמשמע בב"ק ע: שאם נתחייב מיתה בזמן שזכה בכסף, הואיל ופטור מלשלם לו הכסף בחזרה לא קנה. ואילו היה די במעשה נתינה אין סברא להצריך כסף החוזר בדין. וכן נראה מבוואר בתוס' להלן (יט. ד"ה אומר) שבכסף קדושין צריך זכיה ואין די בנתינה גרידא. וכן הניח כדבר פשוט בקובץ שעורים (ט). ע"ע שיעורי רי"מ שורקין ט).

ב. יש אומרים שיש להוסיף באמירת הקדושין 'כדת משה וישראל'. וכן נוהגים לכתחילה. וכן נוהגים לקדש בטבעת, ויש להם מקור בתיקוני הזוהר. (מובא ברמ"א אה"ע כו, א).

יש שכתב שאין מקדשים במטבע לכתחילה (בית שמואל כו סק"א לא סק"ה עפ"י המרדכי). ויש מפקפקים בזה (ע' אבני מלואים כו, מובא בפ"ת שם. וכן בערוך השלחן (שם ג) דחה זאת מכל וכל).

ג. יש מהאחרונים שכתבו שהאמירה היא חלק ממעשה הקדושין [וקיים דין 'דיבור' בקדושין], ואינה גילוי דעת ובירור על המעשה גרידא. (ע' תורת גטין (קמא). והולך לשיטתו בנתיבות המשפט רמד); אבני מלואים לה סק"ט. ויש להעיר גם מתוס' נדרים 1: ד"ה או דלמא). ויש חולקים. (ע' חדושי הגרש"ק נדרים 1; זכר יצחק יג ד"ה ועתה). וע"ע: ברכת שמואל א ב; מכתבים שבסוף חדושי ר' שלמה היימן א-ב; (אחיעזר ח"ג סח); אבני נזר אה"ע תא; שיעורי רי"מ שורקין אות ב; שערי שמועות ב; אילת השחר כאן ד"ה מיל').

ב. נתן הוא ואמרה היא — לפי לשון אחת בגמרא, אינה מקודשת, הרי זה כנתנה ואמרה היא. ולפי לשון אחרת — ספק הוא, וחוששים מדרבנן.

א. יש אומרים שהספק אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא אינה מקודשת. וי"א להפך, שמדאורייתא ודאי מקודשת אלא חכמים חששו. ויש אומרים שהספק מדאורייתא ואעפ"י כ' אין חוששים לקידושין אלא מדרבנן, אם משום שספקא דאורייתא לקולא מדין תורה, או משום שמעמידים אותה על חזקתה הראשונה.

ב. בהסבר הספק, יש מפרשים שהשאלה היא האם זה בכלל כי יקח כיון שהוא הנותן, או שמא כיון שהיא אמרה ולא הוא, אין כאן לקיחה גמורה שלו. ויש מפרשים שהספק הוא כיצד לפרש את שתיקתו, אם כהסכמה על דבריה או שמא נתן לה בתורת מתנה. סברא נוספת: כיון שלא אמר בפירוש, שמא חסרה עדות ראייה, אעפ"י שכוונתו ידועה לנו. וישנה דעה הסוברת שהספק בגמרא מדבר כשאמרה לאחר שנתן לה הקידושין, אבל אם אמרה מקודם — מקודשת. והר"ן דחה פירוש זה).

ג. כתב הרמ"ה: נתן הוא ואמרה היא ואמר 'הן' — מקודשת. ויש תולים דין זה בשיטות הראשונים בפירוש הסוגיא.

ד. היה מדבר עמה על עסקי קידושין ונתן לה כסף ואמרה היא 'הריני מקודשת לך' — יש אומרים שמקודשת ויש אומרים שגם באופן זה אמור הספק.
נתנה היא ואמרה הריני מקודשת לך / מאורסת לך / לך לאשה — אינה מקודשת.
נתנה היא ואמר הוא הרי את מקודשת לי — התוס' והראב"ד כתבו שבאדם חשוב מקודשת, באותה הנאה שהוא נותן לה במה שהוא מקבל ממנה. ואולם הרמב"ם (אישות ג, ב) הרי"ף הרמב"ן והרשב"א חולקים וסוברים שאינה מקודשת [ומסתבר אפילו היו עסקים בענין הקידושין. שו"ת הרשב"א תרי"ג], מלבד אם יאמר לה התקדשי לי בשכר זה שאקבל ממך מתנה, ואותו שכר שווה לה פרוטה, שאדם חשוב הוא, נמצא שנתן הוא ואמר הוא. ויש אומרים אפילו אמר לה זאת לאחר שנתנה לו (כן משמע ברמב"ם). ויש חולקים (רי"ף. ע' שו"ת הרשב"א תרי"ג).
ובה"ג כתב: נתנה היא ואמר הוא — ספק. וכתב הרשב"א (בתשובה תרי"ג) שלמעשה יש לחוש בדבר, אף כי לפי פשט הסוגיא נראה שאינה מקודשת.

ג. מבוואר מדברי רב פפא ואביי בסוגיתנו, שאם נוקטים 'ידים' שאין מוכיחות הויין ידים, הנותן כסף לאשה ואומר הרי את מקודשת — מקודשת. ואם לא הויין ידים (וכן סוברים רבא ורב פפא. ע' נדרים ה) — אינה מקודשת.

א. התוס' כתבו על פי הסוגיא בנדרים, שלשון זו היא בגדר 'ידים' שאין מוכיחות כלל, כי אדם עשוי לקדש אשה לחברו. אבל בידים מוכיחות קצת, סובר שמואל הויין ידים.
ב. הרמב"ן כתב שלהלכה אנו נוקטים ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים, ונקט לעיקר שאין חוששים לקדושין אף לא להצריך גט מספק. וכן נקטו הריטב"א והרא"ש (בשו"ת לה, ה) והתשב"ץ (ח"א כג) והטור ובית יוסף. וכן פסק בשלחן ערוך (כו, ד). וכתב הרמ"א שכן עיקר. אך הרשב"א בתשובותיו כתב (ח"א תשע"ד ונכפל בס' א"ד, ובמיוחסות לרמב"ן קל) למעשה להצריכה גט. והביא הרמ"א (כו, ד) דעת המחמירים להצריכה גט. וכן נקט הב"ח. וכתבו פוסקים שבמקום ריעותא נוספת בקדושין וכד' יש להקל (ע' ח"מ ב"ש פ"ת שם). ואם הם מודים שהיתה כוונתם להתקדש זל"ז — יש להחמיר (ב"ש בשם מהר"י לבית הלוי). וע"ע באריכות בשו"ת הריטב"א רח. וע"ע נוב"ק אה"ע נט.
ג. בקידושי ביאה, נקט הגרעק"א (ב). בסברא שאין צריך לומר 'לי'. והקשה על דיוק לשון רש"י.

ד. נתן לה כסף ואמר: 'הריני נותנו לך בתורת קדושין' — כתב הריב"ש (בתשובה רסו) שאין זה בגדר 'יד', כי דיבור שלם הוא, וכבר נראה מתוך לשונו שהוא המקדש והיא המתקדשת. ואילו בתשובת הרשב"א (ח"א תשע"ד ועוד) נראה שהרי זה בגדר 'ידים' שאין מוכיחות' ולשמואל אינה מקודשת. וע' גם בדרכי משה אה"ע כו. וכן נקט הרדב"ז (בשו"ת ח"ג תתקלז) במעשה שאמר אחד 'הרי זה קידושין' — שאינה מקודשת, ואפילו הרשב"א שהצריך גט ב'הרי את מקודשת' מודה כאן, כי מלבד שאין במשמע שמקדשה לעצמו גם אין משמעות שמקדשה עתה, שאפשר שנתקדשה מקודם ואלו הם קידושיה. (ועע"ש בח"ד אלף קצט. ודומה לזה כתב בתשב"ץ (ח"א כג, הובא ביתה יוסף כז) בנתן טבעת לאב ואמר לו טבעת זו קדושין לבתך).

ה. היה מדבר עמה על עסקי קידושיה, ונתן לה ולא אמר 'לי' — מקודשת ודאי. (עפ"י הגהות מרדכי סוף גטין; אה"ע כו, ד; שו"ת הרדב"ז ח"א רצה).
יש מי שכתב שאם היו שדוכין ביניהם — מקודשת ללא אמירת 'לי'. ויש מי שחולק (ע' שו"ת

בית שמואל כז סק"ד; אבני מילואים (שם).
וכן אם הכינו עצמם לנישואין ועומדים תחת החופה, אף על פי שלא אמר 'לי' — הריהי מקודשת לו. (ערוך השלחן כז, א).

ד. אמר שמואל: נתן לה כסף ושוה כסף ואמר לה: 'הריני אישך' 'הריני בעליך' 'הריני ארוסיך' — אין כאן בית מיחוש. (כי יקח — ולא שיקח את עצמו). וכן בגירושין: 'איני אישך' / 'בעליך' / 'ארוסיך' — אין כאן בית מיחוש. (ושלחה — ולא שישלח את עצמו).

כתב הרא"ש, וכן נפסק בשלחן ערוך (כז, ו): אפילו עסוקים בענין קידושין, כל שאמר 'הריני אישך' — אינה מקודשת. ורבנו ירוחם (מובא בבית שמואל שם) חושש בזה. והכריע הבית-שמואל (קלו סק"ב) שהעיקר כהשלחן-ערוך. (וע"ע משיב דבר ח"ד ל). ולענין גט הביא השלחן-ערוך (קלו) את שתי הדעות. (ע' בית שמואל שם).

דף ו

ט. א. אלו לשונות מועילות בקידושין, ואלו לשונות נסתפקו בהן בגמרא?
ב. היה מדבר עם האשה על עיסקי קידושיה, ונתן לה כסף בשתיקה או בלשון שאינה טובה — מה הדין? וכן בגירושין.

א. הרי את מאורסת לי, הרי את לי לאשה, הרי את אשתי / קנויה לי / שלי / ברשותי / זקוקה לי — מקודשת. וכן האומר 'הרי את לקוחתי' — מקודשת, שנאמר כי יקח איש אשה.

א. לדעת הר"ן (ומובא בב"י וברמ"א כז, ב). וכן הוכיח הנצי"ב מדברי רש"י בד"ה במאי, כשאומר 'הרי את לקוחתי' / קנויה לי' וכו' — אינה מקודשת אלא כשהיו עסוקין באותו ענין או שאמרה לשם קדושין קבלתי. ואולם ב'הרי את אשתי', כל שאין ידוע לנו שאינה מבינה — מקודשת, כדין 'הרי את מקודשת לי'. (עפ"י ט"ו שם סק"ג). ויש אומרים שיכולה האשה לומר לא נתכוונתי לקדושין או לא הבנתי [והרי זה ספק קדושין]. ויש חולקים. (ע"ש בחלקת מחוקק בית שמואל ובהגר"א; נוב"ק אה"ע נט; מהרי"ט).

ב. יש מי שכתב ש'הרי את שלי' אינו לשון-קדושין טוב בזמן הזה שרגילים להתקשר בקשרי שידוכין קודם הקדושין והיא נקראת כלה שלו והוא חתנה עד שלא נתקדשו, על כן אין שום משמעות על קידושין באמירת 'הרי את שלי'. (עפ"י משיב דבר ח"ד כט).

הרי את מיוחדת לי / מיועדת לי / עזרתי / נגדתי / עצורתי / צלעתי / סגורתי / תחתית / תפושתי — הרי אלו לשונות מסופקים. והעמידו כשהיו עסוקים באותו ענין, ואילו היה נותן לה בשתיקה היתה מקודשת [כרבי יוסי], אלא שבלשונות הללו יש להסתפק אם לקידושין אמר לה או שמא למלאכה אמר לה. (אבל אם לא עסקו באותו ענין ואמר לה לשונות אלו, אפילו אם לפי האמת הן לשונות קידושין, הלא אפשר שלא הבינה כלל שלקידושין נתכוין הלכך אינה מקודשת). ועלו הספקות ב'תיקו'. אפילו אמרו האישה והאשה שנתכוונו לקדושין, [וכן העדים. תלמיד הרשב"א] — אין כאן קידושי ודאי, מפני שחסרה עדות ברורה על הקדושין, אלא אם אמרו לפני כן לעדים שבמלים אלו יתכוונו לקדושין. (עפ"י ר"י הוקן ועוד. ואפשר שאין הדבר מוסכם — ע' רמ"א אה"ע כז, ג בשם תשו' מיימוניות. ואולם החלקת-מחוקק ובית שמואל השיגו על דבריו. עוד בדברי הרמ"א ע' באחיעזר ח"ג סה; כתבים ותשובות שבסוף חדושי ר"ש היימן א-ב).